

A szálló a század elején (Csigó László reprodukciói)

Román Kálmán

A Royal szálló

Az ostrom után

Úgynevezett amerikai arányokat mutat a főváros múlt századvégi lakosságszaporulata. Különösen nagy a lakosságnövekedés a főváros VI. és VII. kerületében. Az Erzsébetváros lakóinak száma az 1880. évi 62 417-ről a századfordulóra 158 980-ra emelkedik. A népszaporulat oka jó részét a bevándorlás, a vidékiek felköltözése.

Egy 1870-ben született törvény értelmében az állam a főváros nagyobbtítására és a Sugár út — a későbbi Andrassy út (ma Népköztársaság útja), — valamint a Külső körút — a későbbi Nagykörút — szabályozására sorsolási kölcsön útján 24 millió forintnyi pénzalapot becslését rendelkezésre. A budapesti Nagykörút kialakítása nem volt könnyű feladat. A főváros e legnagyobb útvonalának hossza 4300, szélessége 38 méter. A Nagykörúton indult az első villamosjárat a Király (ma: Majakovszkij) utcától a Nyugati pályaudvarig.

A fejlődő főváros 1885-ben rendezi első, országos jellegű kiállítását, amit 102 252 külföldi tekint meg. A fővárosi bizottság tagjaiból az idegenforgalom növelése céljából 1885-ben idegenforgalmi bizottság alakul, de a sikertelenség miatt csakhamar feloszlik. A külföldiek érdeklődését Budapest iránt némiképpen a külföldi utazási irodák keltik fel.

Közép-Európa legnagyobb szállója

Egy hazai tőkés csoport azonban felfigyel a nagyvárosiasodó Budapesten kialakuló Nagykörútban rejlő lehetőségekre. E jó üzleti érzékű emberek látják, hogy a fejlődő főváros művészeti és szórakozási központja nem a pesti városmagban, a jobbra konzervatív Belvárosban, hanem a minden új iránt fogékonyabb, a sűrűn lakott, fejlődő városrészben: a VI. és a VII. kerületben alakul ki és itt lesz hosszú időn át. Megfogamzott a gondolat: a főváros új művészvilága kellős közepén nagyszabású, hangverseny- és bálteremmel kapcsolatos, első osztályú, elegáns szállodát létesítenek.

Nyolcvan évvel ezelőtt, 1894-ben alakult meg a Royal Nagyszálló Részvénytársaság. A Nagykörút legjobb helyén, az egyre népesebb, egyre elevebb Király utca közvetlen közelében 31 500 négyzetméternyi, a Hársfa utcáig terjedő telket vásároltak. A tervezés és az építkezés munkálataival Ray Rezső Lajost, a zürichi műegye-

A földszinti hall

temen diplomát szerzett és a párizsi École des beaux-arts-on művészi tanulmányokat végzett mérnököt, a Lukács-fürdő, szálló, iszap- és népfürdő tervező építészét bízták meg. A megbízók kikötése az volt, hogy a szálló-épületegyüttes a tervezett millenniumi ünnepek kezdete előtt egy nappal, 1896. április 30-án megnyitható legyen.

1895-ben az ötemeletes Grand Royal falai már csak a tetőszerkezet elhelyezésére vártak. Az építőmunkások megtartották a bokrétaünnepélyt. S a terv szerint, 1896. április végére Közép-Európa akkor legnagyobb szálló-kombinátja ünnepélyes keretek között megnyílt. Másnap volt a millenniumi kiállítás megnyitása. A kiállítást öt hónap alatt 5 800 000-en tekintették meg, köztük 152 527 külföldi.

A kiállításra érkezettek közül sokan a Royalban szálltak meg, — a kellő propagandáról a szállótulajdonosok gondoskodtak — de kívülük is számosan ellátogattak a Körútra, csakhogy a szállót megszemléljék, s egyúttal láthassák a Royal elsőtétített nagytermében a vászonra vetített, új francia csodát. Szaladó néptömegek, rohanó vasút, utasok leszállása, tengeri fürdőzés, kártyázás közben szivarra gyújtó

és söröző emberek... A mozgó film... A filmet feltaláló Lumière-fivérek magyarországi megbízottja, Eugène Dupont mutatta be a Royal különhelyiségében egy teljes éven át — hetenként változó műsorral — a szálló előtt sort álló embereknek az első filmtekercseket.

A Royal-törzsasztaltól a Fészek művészkлубig

A millenniumi kiállításnak, a mozgó csodának, a díszes, új szállólátványosságnak híre ment az országban és az országon kívül. A Royal „divatba jött”. Valamennyi szobája csaknem állandóan foglalt. Körülötte csakhamar beépülnek a Körút még üres háztelkei. Üzletek nyílnak Royal névvel: Royal fűzőbolt, Royal cipőbolt, Royal drogéria, Royal csemege, Royal virágüzlet. A szálló környékén, illetőleg közelében — a tulajdonosok jól számítottak! — egymás után létesül színház, orfeum, szórakozóhely.

A Royal tehát beváltja az alapításhoz fűzött reményeket. Közel ötven év alatt sok-sok országos- és világhírű írónak, költőnek, színésznek, a filmszakma számos tagjának szolgál részben éves, részben átmeneti ottho-

nául. Itt szállnak meg a hazánkban szereplő világhírességek. A hotel állandó kapcsolatot tart a világ szinte valamennyi nagyobb utazási irodájával; első-sorban ennek köszönheti, hogy rendszeresen felkeresik a külföldi vendégek, művészek, üzletemberek.

A fővárosi művészvilág, az író- és újságíró-társadalom tagjai közül sokan látogatják a Royal kávéházát és éttermét. Egyre több művész ül megszokott törzsasztalához. Egy hosszú törzsasztalnál nap-nap után mind többen gyülekeznek: kiváló színészek, zenészek, festők, szobrászok, építészek. Annyian vannak már, hogy kicsi számukra a Royal, s egy szép napon ott, a törzsasztalnál elhatározzák — művészkлубot alapítanak.

Az ötlet nemsokára megvalósult: a Royal közelében megnyílt a Fészek művészkлуб. Első igazgatója Környei Béla, az akkori idők hírneves operaénekes. A tenorista 1909. november 27-én a Royal hangversenyteremben rendezett, nevezetes Ady-esten énekel egy fiatal, lipótvárosi amatőr muzsikust, Beretvás Hugó által megzenésített Ady-dalokat, Ady Endre bevezető beszéde után. (Reinitz Béla zeneszerző és a költő között

akkor keletkezett harag életük végéig nem múlt el!)

Krúdy Gyula s más írók emlékezéseiből...

A tizenkilencedik század végén és századunk első-második évtizedében nemcsak sok író, újságíró jár a Royalba; többen ott is laknak. Krúdy Gyula írja az „Ady Endre éjszakái”-ban: „Ady már akkor nagybeteg volt, amikor többek közt a Royalba járt. Én, miután történetesen a Royalban laktam, könnyen elintézhettem a fogadóban, hogy számára olyan extra-szobát terítsenek, ahova egyenesen az utcáról lehet bejutni, anélkül, hogy valami kíváncsi vendég zavarná a nyugós, beteg költőt. Erre a legalkalmasabb volt az a szoba, amelyet ez idő tájt „Fehér szobá”-nak neveztek. A falon gobelinek, az asztalon kristály és ezüst szerviz, a szellőztető készülék még Révész Béla szivarjának a füstjét is könnyűszerrel megsűrte.”

Krúdy Gyula ír az ugyancsak a Royalban lakó Bródy Sándor híres vacsoráiról, melyen a meghívott pesti bohémeken kívül Hatvany Lajos és Bánffy Miklós is részt vett.

Évekig lakott a Royalban

Szoborészlet (Csigó László felvételei)

Bródy fia: Hunyadi Sándor. Egyik írásából tudjuk, hogy végül is lakást vásárolt a levegősebb, egészségesebb Budán. Néhány nap múlva azonban az öröklakást — ráfizetéssel — eladta, hogy visszaköltözhesse a szállóba. Nem bírta ki a Royal nélkül, hiányzott neki a szobájával szemközt, Hársfa utcai ócskavastelep mások számára elviselhetetlen zaja . . .

Egy ideig, élete keserves korszakában, illegális lakója volt a Royalnak Nagy Lajos. Kellér Andor írja meg Titkos lakó című könyvében: Zsolt Béla és Kálmán Jenő Royal-beli szobájában bújt meg az üldözött író, bejelentés nélkül, jó időn keresztül. A Royal ötödik emeletén, az úgynevezett varjútanyán lakott az egykori híres leleplező riportter, Fényes László, akinek ajtaja előtt reggelenként nem ritkán sorban álltak a cikkek adatait szolgáltató ügyfelek.

Néhányszor a Royal dísztermében rendezték meg a Nyugat folyóirat előadóestjeit, valamint a Vajda János Társaság felolvasó üléseit. Szomoró Dezső egy kis írásremekének („Botrány az Ingeborg-koncerten”) a Royal hangversenyterem a színhelye. A külföldi művészek is kedvelték a szálló hangversenytermét,

mert itt, felléptük után felhevülten, nyomban szobájukba vagy a szálló éttermébe mehettek.

A Royal lakója volt a némafilmek első férfinaszta, a daliás természetű férfinaszta, Valdemar Psylander is, aki a Royal közelében nyílt Royal Orfeumban (ma: Madách Színház) egy filmszkecsben lépett fel. Valóságos ostrom alatt tartották az autogramkérők; a Royal portáját elárasztották az akkori idők illatozó, rózsaszínű levélkéi, köztük nem egyben a gyakorta dúdolt, naiv szöveg: „Óh, Psylander Valdemar, Ugy-e, hogy szeretsz, Valld be már . . .” És amikor a némafilmek neves nő sztárja, Asta Nielsen lakott a Royalban, a szálló kapuja előtt összegyűlt autogramkérők tömegét nemegyszer rendőri segítségével kellett szétszórni.

1915: a Royal Apolló mozi megnyitása

A Royal szálló hangversenyei, báljai az első világháború kitörésével véget érnek. Az óriási díszterem helyén 1915. október 31-én Royal Apolló néven megnyílik az ezerszemélyes, első fővárosi nagymozi (a mai Vörös Csillag). A megnyitó előadás

a Tetemrehívást, az Arany János balladájából Kolozsvárott Janovics Jenő dr. és Garas Márton rendezésében készült filmet mutatták be, Berky Lilivel a főszerepben. Az előadás előtt ő mondta el a prológust is.

A Royal Apolló adott hajlékot 1922-ben a Thalia utódaként szereplő Új Színpadnak (mely 1912-től a Magyar Építőmunkások Országos Szövetsége Aréna út és Dembinszki utca sarkán volt székházában működött). Az Új Színpad a Royal helyiségében Nagy Adorján, később Németh Antal és Andai Ernő vezetésével tartott előadásokat. 1923 őszén a rövid életű Pesti Kabaré kapott otthont a Royalban: a műsorban a Vígszínház két neves színésze: Góth Sándor és Góthné Kertész Ella, majd Medgyaszay Vilma szerepelt.

A Royal a két háború közti időszakban is megőrizte művész-szálló jellegét. A vendéglátó helyiségek bérlője rövidesen megnyitotta Budán a ma is népszerű Kis Royal éttermet. A szálló éttermi üzeme rendszeresen részt vett a budapesti nemzetközi vásárokon. Az étterem 1938-ban a párizsi világkiállítás nagydíját nyerte el.

1944. március 19-én a Royal valamennyi helyiségét megszállták a németek. A felszabadulás után a szálló éveik hivataloknak adott otthont. 1953-ban kezdik visszaalakítani szállóává. 1956-ban az épület csaknem teljesen kiég. 1961. augusztus 21-én a nagymértékben újjáépült, korszerűsített Royal — akkor az ország legnagyobb befogadóképességű, gazdag felszerelésű, nemzetközi jellegű szálló kombinátja — ismét megnyílik. 1963: az emlékezetes egészségügyi vesztégyár. 27 ország turistái, számos szállodai dolgozó: 800 ember huzamosabb ideig volt foglya a Royalnak. A szolgáltatások ez idő alatt sem csökkenő magas színvonalra a kényszerű fogságot szenvedett vendégeket a szálló kombinátjának és szolgáltatásainak legjobb propagandistáivá tette.

A vendéglátóipari szakma mesterei

A Royal sok nemzetközi rendezvény színhelye volt. Hogy csak néhányat említsünk: nemzetközi zenei versenyek, kongresszusok, különböző szintű KGST-tanácskozások, az Egészségügyi Világszövetség budapesti kongresszusa és a Békevilág tanács budapesti közgyűlése tartotta összejövetelét a szálló helyiségeiben.

1968. december hó 14-én fogadta a Royal szálló egymilliomodik vendégét; ma már 1 800 000 vendég fogadásánál tart. 1972-ben összbevétele 67 477 000 forint volt. 532 dolgozójának abban az évben 13 768 000 Ft munkabért, 357 000 Ft étkeztetési térítést fizetett és munkaruhát adott. 1966-ban a Minisztertanács és a SZOT Vörös Vándoraszalójával tüntették ki a Royalt, melynek száz, 10 évnél hosszabb idő óta ott dolgozó törzsgárdatagja van. A Royal dolgozóinak több mint fele versenyez a Szocialista Brigád és a Kiváló Brigád cím elnyeréséért. Az elmúlt 12 év során több mint 250 dolgozó nyerte el a Kiváló Dolgozó, számosan a Belkereskedelem Kiváló Dolgozója címet, s többen kormánykitüntetést kaptak.

A szálló és minden üzeme a szakmai utánpótlás érdekében több mint 200 tanulót iskolázott be. Rendszeres szakmai gyakorlaton fogadja a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola, a Vendéglátóipari Szakközépiskola tanulóit; üzemei egyes vidéki szállók, éttermek növendékeit is kiképzik. A Royal az elmúlt években megnyílt testvérüzemeknek számos vezetőt és szakmunkást adott át. A Royal szakmunkásai közül kettő a Mesterszakács, egy a Mestercukrász, tizennégy pedig a Szakma Ifjú Mestere címet nyerte el. Többen közülük sikerrel szerepeltek különböző külföldi rendezvényeken, nemzetközi bemutatókon és versenyeken. A szálló mestercukrásza Miami-ban szerzett Oscar-díjat és elnyerte a Hungarhotels Service Kupadíjat.

Noha olyan napszakban látogattunk el a Royal megtekintésére, amikor a legtöbb vendég házon kívül van, a szállóépület mégis teljes üzemben volt. Az emeleti folyosókat — hosszúságuk akkora, mint a Rákóczi út — jól gondozott, neszfogó szőnyeg borítja. Iparművészek tervezték a bútorzatot. 500 művészi értékű kép, értékes szőnyegek, kerámiák díszítik a szobákat. A telexhasználattól kezdve a nemzetközi nagyszállók mindenemű szolgáltatása a vendégek rendelkezésére áll. A személyes és a teherforgalmat 16 felvonó bonyolítja le. Telefonközpontja elégséges lenne egy közepes vidéki város részére. A két-szintű pincéből kiágazó csőhálózat hossza eléri a Budapest—Esztergom, elektromos vezetékei a főváros és Bécs közötti távolságot. Az épületnek összesen 650 ablaka van.